

Baltsende vos

Het is imposant hoeveel werk, liefde, brieven, drank en vriendschap Peter Vos in één leven samenbalde. De mooie documentaire **Vogelparadijs – Peter Vos, tekenaar** van David de Jongh doet recht aan een bijzonder origineel, talentvol en getroebleerd mens.

DOOR ANGELA VAN DER ELST

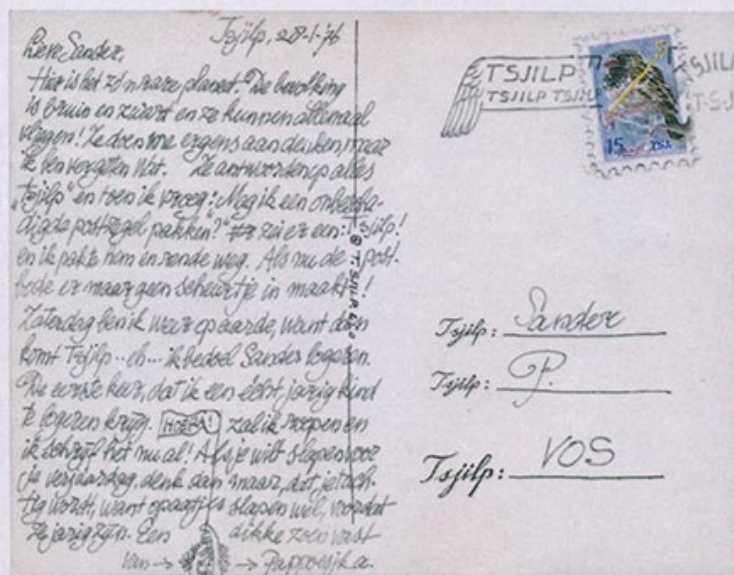
In de vijver naast het Haagse Gemeentemuseum, een grote, kale rechthoek, zit een meerkoet op een nest. Het enige andere exemplaar zwemt rond. Hoog in de lucht iewt een meeuw verhalen over zee, die op een steenworp afstand ligt. Binnen is werk van 'de jonge virtuosos Peter Vos' te zien, in het Berlagekabinet op de eerste verdieping. Een soort overloop met twee kamers, waar aan de wanden en in vitrines een selectie van tekeningen en brieven te vinden is die Vos (1935-2010) tussen 1952 en 1979 maakte en schreef. Ook zijn er boekjes, oplage vaak één exemplaar, voor de teerbeminde van het moment. Even wordt de wereld heel klein, en stil, tussen die met zo veel toewijding en precisie weergegeven blaadjes aan de bomen, sprietjes in het veld, wind door veertjes. Vos werkte met pen, inkt en penseel, potlood, droge naald en grafiet en verbood zichzelf correctiewitsel te gebruiken. Alles moest van begin tot eind in één keer goed op het papier komen te staan, met de nodige woede-uitbarstingen onderweg tot gevolg. De liefdevolle, veelzijdige documentaire *Vogelparadijs - Peter Vos, tekenaar* (gemaakt door David de Jongh, zie kader) begint dan ook niet voor niks met het woord 'verdomme', uitgesproken door de kunstenaar gebogen over zijn tafel. Waar na zijn zoon Sander vertelt dat er aan één

tekening soms tientallen mislukte versies voorafgingen, wat Vos' oeuvre nog imposanter maakt dan het toch al was. In Den Haag zien we vrijende minotaurusen, vechtende engelen, neushoorns, griffioenen, Vos' vader als paus, een leger eenogigen, een springende Pegasus, een enkele mol, pad, vis of kameleon. En reigers, wel honderd, in het boekje dat Vos voor Fritzi Harmsen van Beek maakte, en waarvan een exemplaar buiten de kast aan een ketting ligt om te kunnen worden doorgebladerd. De afbeeldingen, gemaakt op de pagina's van een dummy, buitelen over elkaar en getuigen stuk voor stuk van Vos' humor, aandacht, originaliteit en trefzekerheid, om van zijn genegenheid voor mevrouw de dichteres nog maar te zwijgen. Zij hield ook wel van een spelletje, getuige de tentoongestelde brief in vlindervorm die ze Vos in onmogelijk kleine letters terugschreef.

Luistervink

'Zijn Beestenkwartet ligt er niet hè?', zegt een bezoeker tegen haar vriendin. Nee. Dus geen: 'Mag ik van jou het hoofd van de Luistervink?' Of: 'Heb jij voor mij de buik van de Snotaap?' Het komt wel voorbij in *Vogelparadijs*, in een archieffragment van een NCRV-programma uit 1971, waar de

presentatrice het plezier van jong en oud met het spelen met Vos' fantasiewezens benoemt, maar besmuikt zegt zelf niet alle namen van de dieren te zullen uitspreken. Andere tijden, wat u zegt, iets wat ook tot uitdrukking komt in de talloze brieven op papier die Vos schreef aan vrienden, familie en geliefden. Onlangs verscheen een schitterend uitgegeven keuze daaruit in *Getekende brieven*. 'Vos heeft nooit een schrijfmachine aangeraakt, laat staan een computer,' lezen we in het voorwoord, 'en het lijkt niet te gewaagd ook zijn karakteristieke handschrift te zien als een vorm van tekenen'. Een dodo stapt pontificaal tussen de letters door, het geschrevene vormt een mannetje, de brief moet worden rondgedraaid om de zinnen om een dode hommelt heen te kunnen volgen. En dan tekende Vos ook nog zelf de postzegels, al dan niet voorzien van een scheurtje of andere beschadiging. Regisseur De Jongh laat in zijn film veel van deze dansende prachtbrieven de revue passeren. Ze vormen een illustratie, niet alleen van Vos' onvoorstelbare hoeveelheid creaties, maar ook van zijn rijke sociale leven. Hoe kreeg die man dat allemaal in één leven geleefd, al dat werk, al die eruditie, al die drama's van het hart, al die vogelstudie, en dan ook nog gecombineerd met al die drank? Raadsels.

Briefkaart aan Sander Vos van planeet Tsjilp, 28 januari 1976

Wat Vos in elk geval wist, is dat voor goed (leren) tekenen discipline nodig is, het moet worden als ademen. Gevolg daarvan is dat je het benauid krijgt wanneer je het een dag niet doet. Wanneer wordt iets een manie?

'Het is dat hij er geld mee kon verdienen,' zegt zijn zoon, die als kind van zijn vader briefkaarten vanaf planeet Tsjilp, de maan of Pluto ontving, 'anders zou je het als ziektebeeld kunnen zien.' Tekenend is het enige wat ik kan,' beweerde Vos, 'het is mijn balts, het aanstellen voor een beminde.' Hij sprak niet graag over emoties, vertelt weduwe Saida Lokhorst; alles zat in zijn werk. In de lijntjes, stipjes, krulletjes, streepjes, in de mensen die in vogels veranderen, de zware uil op iemands schouder, de figuur met een onbeschermd hart, de Pulcinella in vele gedaanten waarmee Vos zich vereenzelvigde. 'Alles wat hij maakte, was complex,' weet de moeder van Vos' zoon.

'Lorrije' mussen

Tekenen als vluchtwezel, als reddingsboei. Om het gemis van vroeg gestorven familie (vader, moeder, enige broer) vorm te geven. Om een opnieuw gebroken hart te helpen helen. Om een depressie te overleven. En, ook, om zijn fascinatie voor vogels tot uitdrukking te brengen, evenals zijn liefde

voor de klassieke verhalen die hij op het gymnasium meekreeg. Toch, zoals Vos het formuleerde: 'Geluk is moeilijk te tekenen, maar het verdriet slaat in je tekeningen neer.'

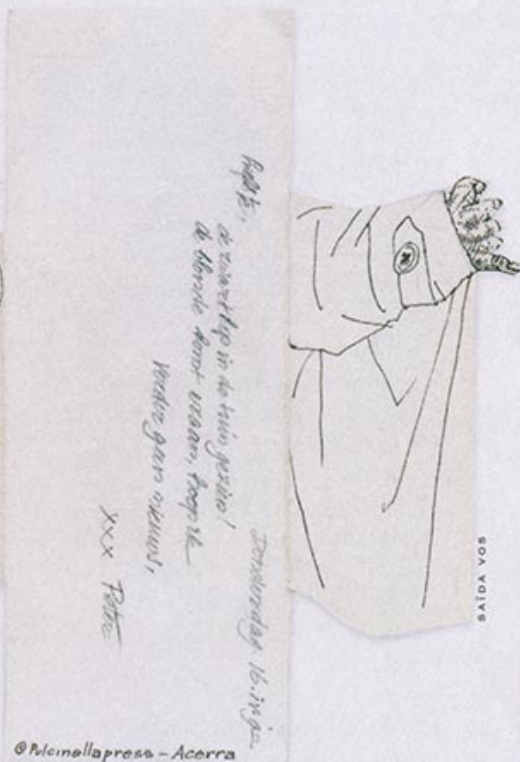
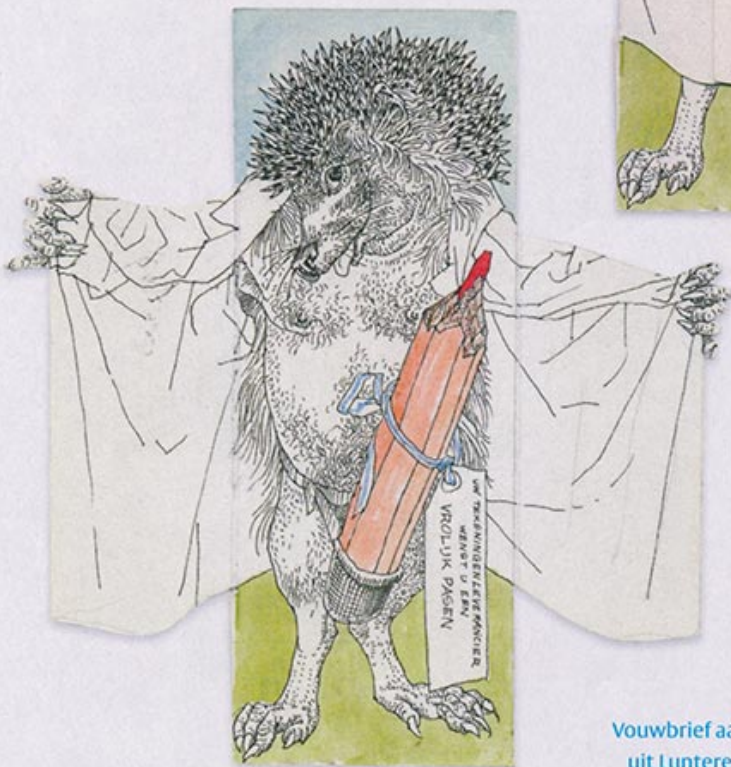
De Jongh sprak behalve Vos' zoon en weduwe zowel vrienden die Vos op het Sint Bonifatiuslyceum in Utrecht maakte (Theo Sontrop, Marcel van Dam: 'Peter had wát graag kunnen vliegen'), studiekompagn Willem den Ouden van de Amsterdamse Rijksakademie ('Dat was zijn gelukkigste periode misschien') als bewonderende vakbroeders (Peter van Straaten, Siegfried Woldhek: 'Zijn lijn benam me de adem, hoe is het mogelijk dat iemand zo iets

kan?'). En een paar van zijn voormalige geliefden (Anneke Bakkum, Ninon le Grand, Jes van Vonderen: 'Ik ben altijd verliefd op hem geweest'). Daartussendoor zien we vele vogels, waaronder kauwen, lepelaars, mezen en een maraboe.

Vos zelf, met zijn mooie stem, komt ook regelmatig aan het woord. 'Wanneer je te kent, kijk je beter.' 'Wat heb ik toch een hoop zooi gemaakt, moet dit echt?' 'Ik ben er om te kijken, niet om bekeken te worden.' Hiervoor gebruikte De Jongh onder andere het *Marathoninterview* met Vos dat VPRO Radio in 2003 uitzond.

In het museum ondertussen zijn er deze ochtend maar enkelen die stilstaan voor zijn vroege kunsten; het Berlagekabinet lijkt vooral gebruikt te worden als doorloop van de ene serie zalen naar de andere. De passanten missen zijn beborste fantasievogel, zijn kruisafneming die in 1962 door Gerard Reve gekocht werd, zijn eerste illustraties voor een boek van Daan Zonderland en de bedankbrief voor kleding aan de familie Andriessen. Kleinoden die weinig geluid maken.

Weer buiten klinkt er gekwetter uit een bosje. Vos hield van alle vogels, maar 'lorrije' mussen – 'het geilt en gezelligst' – behoorden tot zijn favorieten. Hij werd er vrolijk van, meende er levenslust in te herkennen, en tekende ze tot aan zijn dood.

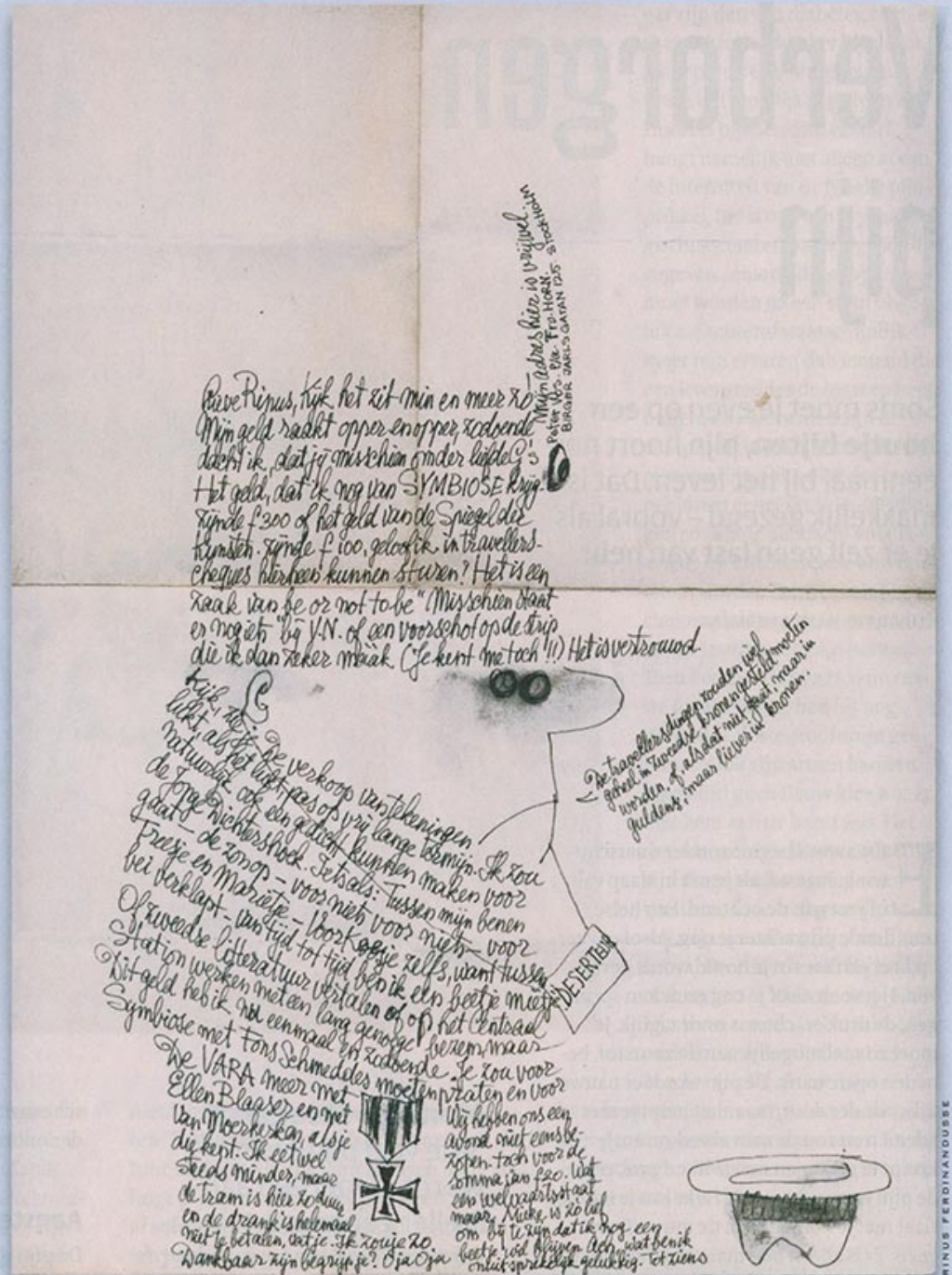

Vouwbrief aan Saida Lokhorst uit Lunteren, 16 april 1992

© Pulcinella press - Acorra

De Regisseur

Regisseur **David de Jongh** (maakte eerder *Foto-Eddy: de negatieven van mijn vader*): 'Hoewel er vroeger bij ons thuis altijd een tekening van een mussengezin van zijn hand heeft gehangen, zag ik in 2013 tijdens een expositie van de *Metamorfosen* in het Rembrandthuis in Amsterdam het werk van Peter Vos voor het eerst echt goed. Kort daarna luisterde ik naar het *Marathoninterview* dat Chris Kijne tien jaar eerder met hem had gehouden en toen wist ik dat ik over deze man een film wilde maken. Zo'n turbulent leven, bizar veel jaloersmakende connecties met interessante figuren waaronder kunstenaars en journalisten, al die mooie verhalen. Een paar daarvan had ik al gehoord van mijn oom Eddy de Jongh, naamgenoot van mijn vader en medesamensteller van *Getekende brieven*; hij had vaker over Peter Vos geschreven. Het draaien van mijn *Vogelparadijs - Peter Vos, tekenaar* en het in elkaar zetten van zijn brievenboek ging ongeveer gelijk op, dus we konden over en weer informatie en afbeeldingen uitwisselen. Peter zelf heb ik één keer ontmoet, toen ik jaren geleden met mijn broer een blad met getekende mussen bij hem kocht, voor onze moeder. Hij was aardig, vriendelijk, en misschien een beetje aangeschoten. Ik was denk ik net op tijd met mijn camera; die generatie van Vos is langzamerhand aan het uitsterven. De meeste mensen die ik benaderde, wilden meewerken. Alleen een pater van de lagere school van Peter jammer genoeg niet. Die man had hem als jongetje van acht een keer strafwerk gegeven. Peter had dat ingeleverd met een geestige tekening waarin hij op die berisping reflecteerde. Zijn zoon Sander zat bij mij op de middelba-

Brief uit Stockholm aan Rinus Ferdinandusse, februari-mei 1962

re school, hij was een echte bink, met een beroemde vader die jarenlang elke week een leeuwte tekende voor *Vrij Nederland*. Aan hem, hij is nu filmeditor, vroeg ik of hij niet zelf al met iets bezig was, maar dat bleek niet het geval. De vogelopnamen heb ik voor ongeveer de helft zelf gemaakt, de rest komt van een filmer op Texel. Ik had heel graag een gierzwaluw, een andere grote favoriet van Peter, voor de lens gehad, maar dat is helaas niet gelukt. Daarom heeft de mus de hoofdrol gekregen.'

Gemeentemuseum, *De jonge virtuoos Peter Vos*, t/m 21 mei

Peter Vos, getekende brieven (uitgeverij Rubinstein)

Het uur van de wolf: Vogelparadijs - Peter Vos, tekenaar

▶ MAANDAG, NPO 2, 20.25-22.00 UUR